

Časopis „Poslovne studije”, 2018, godina 10, broj 19-20, str. 11-24

Časopis za poslovnu teoriju i praksu

UDK 330.567.2:331.213

Rad primljen: 03.05.2018.

DOI: 10.7251/POS18011D

Rad odobren: 23.05.2018.

Originalan naučni rad

Valentina Duvnjak, Univerzitet za poslovne studije Banja Luka, Bosna i Hercegovina,
valentina.duvnjak@univerzitetps.com

EFEKTI SMANJENJA TROŠKOVA ŽIVOTA I POVEĆANJA NADNICA NA POVEĆANJE POTROŠNJE

Rezime: *Ovim radom nastoji se prikazati značaj povećanja potrošačke potražnje za smanjenje siromaštva, smanjenje ekonomske nejednakosti, socijalan razvoj i ekonomski rast. Stoga, u radu će biti prikazana komparacija troškova života za održavanje istog životnog standarda u 37 gradova svijeta. Cilj rada ogleda se u utvrđivanju elemenata koji mogu doprinijeti povećanju potrošnje. Krajnji cilj rada jeste da se ukaže na značaj smanjenja troškova života i povećanja plata na distribuciju vrijednosti od neracionalne državne potrošnje ka potrošnji stanovništva.*

Ključne riječi: *plate, troškovi života, kupovna moć, povećanje potrošnje, mjere*

JEL klasifikacija: *E10, E25, E37*

UVOD

U Bosni i Hercegovini, kao i u mnogim nerazvijenim privredama svijeta izražen je problem nedovoljne potrošačke potražnje. Potrošnja je uglavnom usmjerena na zadovoljenje primarnih potreba, što je nedovoljno za optimalnu stopu ekonomskog rasta. Stoga, u radu će se analizirati mjere za povećanje potrošnje kroz indeks razlika i nastojati dati teorijski doprinos značaja povećanja potrošačke potražnje.

1. ANALIZA MJERA ZA POVEĆANJE POTROŠAČKE POTRAŽNJE

Društvena reprodukcija obuhvata proizvodnju, raspodjelu, razmjenu i potrošnju. Stoga, realni sektor je nosilac društvene reprodukcije te iz realnog sektora nastaju prvi prisvajajući vrijednosti u raspodjeli (Hoel 1978, 355). S jedne strane, problem kapitalističke privrede (Pohjola 1987; Pohjola and Kaitala, 1990; González-Alcón and Joaquín and José 1998; Clayton 2005; Heng-fu 1994; Smith 1999; Binswanger 2009) ogleda se u djelovanju države na politiku dohotka u smislu djelovanja na osnovu raspodjele između rada i kapitala (Schweickart 2008). Cilj je jačanje akumulacije (Jovičić 2005, 55) i motiva profita, što se osigurava zadržavanjem rasta nadnica na nivou rasta produktivnosti rada. Time izdaci za nadnice su na nivou koji ne bi ugrožavao profit. U građanskoj teoriji i politici vlada mišljenje da su troškovi rada enormno porasli i da dominiraju u strukturi troškova proizvodnje i da ugrožavaju efikasnost (Knežević i Stanišić i Stanišić 2009, 144) sistema i konkurentsku moć na svjetskom tržištu. Savremena kapitalistička država pretvara se u kolektivnog kapitalistu koji se u zaštiti privatno-kapitalističkih investicija i monopolskog kapitala stavlja nasuprot radnika. Država preuzima čak i dio troškova investicija na teret društva, preraspodjeljuje dohodak u korist kapitala, posebno mjerama fiskalne politike (Kellogg 2018, 33). S druge strane, savremeni kapitalizam karakteriše sve veći značaj neproizvodne sfere u ekonomiji

(Nissim 2007; Woolston 2016). Ovo je posebno značajno u pogledu ponašanja zaposlenosti i ličnih primanja. Učešće neproizvodne sfere u ukupnom broju zaposlenih se povećava u svim razvijenim privredama i to preko 60%. Stoga, dominantno učešće u raspodjeli imaju drugi prisvajajući vrijednosti, a ne prvi prisvajajući vrijednosti koji se stvaraju u realnom sektoru, a koji je nosilac društvene reprodukcije. Naprijed navedeno doprinijelo je tome da je klasičan oblik lične potrošnje korigovan intervencijama javnog sektora i monetarnog sistema. Inflacija, javni dug, deficitno finansiranje i kreditna ekspanzija doveli su do toga da ova dodatna sredstva prelaze visinu nacionalnog dohotka. U savremenom kapitalizmu države stimulišu ekonomsku moć monopola garantujući visoke profite preko državnih ugovora za nabavku i podržavanjem monopolskog izvoza robe i kapitala. Iz svega navedenog proizlazi da je u kapitalizmu stalno prisutan problem nedovoljne efektivne tražnje, odnosno kupovne moći stanovništva. Mnogi teoretičari smatraju da zbog relativnog zaostajanja potrošnje radnika, da bi efektivna tražnja (Mankiw 2000, 121) bila na dovoljnom nivou potrošnja kapitala preduzetnika, mora da raste brže od proizvodnje. Odnosno, pošto potrošnja radnika prati rast proizvodnje, a potrošnja kapitalista prati rast profita, kako profit raste brže od nacionalnog dohotka, jedino će brži rast štednje, odnosno investicija, biti kompezirajući faktor pada globalne efektivne tražnje. Ovim radom nastoji se ukazati na značaj povećanja potrošnje radnika iz realnog sektora kroz povećanje ličnih primanja i smanjenja osnovnih troškova na povećanje potrošnje svih kategorija stanovništva, a koji je disciplinujući faktor javne potrošnje. Potrošnja radnika (Ercolani and Azevedo 2018, 40) usmjerena je na samo elementarne potrebe te problem kupovne moći stanovništva ne može se prevazići dok god potrošnja radnika ne bude usmjerena ka zadovoljenju izvedenih potreba, što bi dalje doprinijelo rastu (Ravallion 2016, 139) i proizvodnje (Ritzer and Jurgenson 2010), investicija, zaposlenosti, izvoza, bruto nacionalnog proizvoda i bruto nacionalnog dohotka. Ovaj problem naročito je izražen u nerazvijenim zemljama gdje nekoliko prosječnih plata ne mogu da podmire potrošačku korpu. Obzirom na to da BiH ima naročito izražen problem kupovne moći, povećanje potrošnje kroz povećanje ličnih primanja (McIntyre 1992, 42), bez povećanja cijena i smanjenje osnovnih troškova, su neophodni faktori za ekonomski rast i disciplinovanje javne potrošnje, što predstavlja hipotezu u ovom radu. U svrhu dokazivanja postavljene hipoteze izvršena je komparacija kupovne moći grada Banje Luke sa 37 najvećih gradova širom svijeta.

2. KOMPARACIJA TROŠKOVA ŽIVOTA ZA ODRŽAVANJE ISTOG ŽIVOTNOG STANDARDA

Komparacijom indeksa troškova života izvršena je analiza održavanja istog životnog standarda u 37 različitih gradova svijeta. U analizi je utvrđeno koliko prosječnih neto plata mogu da podmire troškove života (uz pretpostavku iznajmljivanja u svim gradovima).

Tabela 1. Komparacija troškova života za održavanje istog životnog standarda (komparacija autora na osnovu statističke baze NUMBEO 2018)

Indeks razlika									
Grad u odnosu na Banju Luku	Potrošačke cijene	Potrošačke cijene uključujući i najam	Cijene za iznajmljivanje	Cijene restorana	Cijene prehrambenih proizvoda	Troškovi režija za stan 85m ²	Lokalna kupovna moć	Razlika u platama	Kamate na kredite
Pariz	+135,26 %	+199,92 %	+537,40%	+251,16 %	+161,37 %	+13,22 %	+89,16%	+467,35%	-68,90%
London	+130,40 %	+243,96 %	+836,62%	+271,21 %	+109,12 %	+21,91 %	+87,04%	+543,35%	-48,14%

Brisel	+118,42 %	+154,52 %	+342,95%	+264,29 %	+133,13 %	-3,99%	+91,64%	+387,77%	-61,55%
Amsterdam	+129,31 %	+211,31 %	+639,29%	+267,10 %	+119,51 %	+22,34 %	+99,67%	+521,59%	-59,50%
Luksemburg	+144,35 %	+232,17 %	+690,54%	+318,67 %	+154,84 %	+76,25 %	+153,79 %	+743,02%	-67,47%
Štokholm	+124,57 %	+176,68 %	+448,63%	+258,31 %	+143,17 %	-43,36%	+120%	+508,70%	-69,44%
Rejkjavik	+222,91 %	+290,37 %	+642,44%	412,41%	270,77%	-8,30%	80,56%	+244,92%	+7,22%
Oslo	+206,77 %	+260,88 %	+543,29%	+386,11 %	+248,33 %	+33,38 %	+96,78%	+610,13%	-56,75%
Cirih	+267,56 %	+347,37 %	+763,90%	+425,20 %	+371,16 %	+22,79 %	+178,62 %	+1146,44 %	-78,82%
Ženeva	+239,05 %	+328,73 %	+796,78%	+393,46 %	+317,96 %	+15,38 %	+166,78 %	+1043,74 %	-71,49%
Minhen	+113,39 %	+171,98 %	+447,77%	+219,75 %	+117,97 %	+60,74 %	+130,65 %	+527,31%	-71,43%
Berlin	+89,86 %	+124,93 %	+307,99%	+147,75 %	+84,80%	+81,75 %	+121,09 %	+397,30%	-68,32%
Beč	+101,65 %	+139,98 %	+340,03%	+181,56 %	+131,55 %	+36,90 %	+88,72%	+352,88%	-61,58%
Moskva	+30,54 %	+75,63%	+310,95%	+113,55 %	+23,24%	-13,56%	+15,78%	+103,35%	+90,77%
Milano	+110,10 %	+161,05 %	+426,94%	+251,47 %	+117,46 %	-5,50%	+45,35%	+279,42%	-60,79%
Madrid	+72,37 %	+111,36 %	+314,87%	+169,67 %	+70,07%	-5,46%	+88,31%	+298,01%	-64,38%
Podgorica	+14,96 %	+18,46%	+36,77%	+44,69%	+9,98%	-15,34%	+1,69%	+16,46%	-4,79%
Skoplje	+2,23%	+1,19%	+19,06%	+11,44%	+6,46%	-14,42%	+18,80%	-17,84%	+1,83%
Beograd	+12,85 %	+19,59%	+54,73%	+46,72%	+1,08%	+1,56%	+21,72%	-6,38%	-39,71%
Ljubljana	+61,14 %	+75,84%	+152,51%	+110,51 %	+65,30%	+45,21 %	+50,91%	+165,35%	-45,81%
Zagreb	+47,27 %	+54,19%	+90,35%	+78,45%	+52,89%	+36,44 %	+26,77%	+95,46%	-25,61%
Sarajevo	+10,66 %	+13,03%	+25,38%	+21,10%	+9,13%	+11,71 %	+4,32%	+8,15%	-3,09%
Vašington	+133,34 %	+240,95 %	+802,63%	+224,31 %	+184,48 %	-24,85%	+146,62 %	+740,87%	-32,40%
Njujork	+157,46 %	+316,11 %	+1144,09 %	+285,23 %	+216,67 %	-21,65%	+85,99%	+673,93%	-34,58%
Čikago	+103,76 %	+185,40 %	+611,53%	+197,44 %	138,44%	-25,13%	+141,99 %	+590,64%	-33,13%
Rio de Žaneiro	+42,57 %	+58,84%	+143,75%	+86,70%	+25,77%	-30,74%	+24,76%	+19,51%	+82,96%
Sidnej	+126,18 %	+222,45 %	+724,94%	+181,89 %	+152,69 %	-13,56%	+138,91 %	+670,37%	-27,94%
Melburn	+108,92 %	+164,72 %	+455,93%	+191,14 %	+139,50 %	+5,10%	+142,40 %	+541,68%	-25,81%
Singapur	+137,23 %	+240,59 %	+780,04%	+156,66 %	+161,90 %	-29,95%	+82,18%	+520,49%	-64,90%
Šangaj	+43,00 %	+98,53%	+388,32%	+49,38%	+91,95%	-66,51%	+28,97%	+156,04%	-21,43%
Tokijo	+151,59 %	+187,60 %	+375,50%	+132,84 %	+219,38 %	+29,55 %	+114,12 %	+515,79%	-82,01%
Seul	+129,32 %	+167,15 %	+364,61%	+99,17%	+243,42 %	+0,73%	+96,38%	+424,64%	-40,55%
Abu Dabi	+56,50 %	+161,70 %	+663,75%	+160,49 %	+68,11%	-27,74%	+139,00 %	+525,46%	-26,47%
Dubai	+88,68 %	+184,72 %	+696,44%	+164,89 %	+89,66%	+16,03 %	140,15%	+583,77%	-31,59%
Kairo	+31,45 %	+31,43%	+31,28%	+13,08%	26,85%	-87,13%	48,80%	-64,89%	+148,26 %
Kejptaun	+25,60 %	+68,52%	+292,57%	+81,04%	29,50%	-55,92%	57,45%	+165,34%	+71,55%

Indeks razlika pokazuje (komparacija autora na osnovu statističke baze NUMBEO 2018):

Pariz/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 8.697,75 KM (4.448,63 €) u Parizu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Parizu iznosi 4.588,08 KM (2.346,66 €) i veća je 4,6735 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Parizu je neophodno 1,89 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

London/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 9.974,77 KM (4.497,69 £) u Londonu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Londonu iznosi 5.202,70 KM (2.345,93 £) i veća je 5,433 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Londonu je neophodno 1,92 prosječne plate, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Brisel/ Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 7.381,09 KM (3.774,47 €) u Briselu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Briselu iznosi 3.944,58 KM (2.346,66 €) i veća je 3,8777 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Briselu je neophodno 1,87 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Amsterdam/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 9.028,08 KM (4.617,58 €) u Amsterdamu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Amsterdamu iznosi 5.026,78 KM (2.346,66 €) i veća je 5,2159 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Amsterdamu je neophodno 1,79 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Luksemburg/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 9.632,94 KM (4.926,95 €) u Luksemburgu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Luksemburgu iznosi 6.817,41 KM (2.346,66 €) i veća je 7,4302 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Luksemburgu je neophodno 1,41 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Štokholm/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 8.023,60 KM (41.357,82 kr) u Štokholmu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Štokholmu iznosi 4.922,50 KM (25.373,15 kr) i veća je 5,087 puta u odnosu

na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Štokholmu je neophodno 1,63 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Rejkjavik/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 11.320,75 KM (708.054,70 kr) u Rejkjaviku da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Rejkjaviku iznosi 5.700,03 KM (356.507,34 kr) i veća je 6,0484 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Rejkjaviku je neophodno 1,99 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Cirih/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 12.973,59 KM (7.761,33 fr) u Cirihu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Cirihu iznosi 10.079,87 KM (6.030,19 fr) i veća je 11,4644 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Cirihu je neophodno 1,29 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Ženeva/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 12.433,07 KM (7.437,97 fr) u Ženevi da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Ženevi iznosi 9.243,34 KM (5.333,33 fr) i veća je 10,4374 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Ženevi je neophodno 1,35 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Minhen/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 7.887,29 KM (4.034,10 €) u Minhenu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Minhenu iznosi 5.072,99 KM (2.594,67 €) i veća je 5,2731 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Minhenu je neophodno 1,55 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Berlin/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 6.523,11 KM (3.336,37 €) u Minhenu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Minhenu iznosi 4.021,63 KM (2.056,94 €) i veća je 3,973 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Minhenu je neophodno 1,62 prosječne plate, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Beč/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 6.959,46 KM (3.559,55 €) u Beču da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku

iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Beču iznosi 3.662,44 KM (1.873,22 €) i veća je 3,5288 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Beču je neophodno 1,9 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Moskva/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 5.093,27 KM (183.674,71 py6) u Moskvi da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Moskvi iznosi 1.644,44 KM (59.302,26 py6) i veća je 1,0335 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Moskvi je neophodno 3,10 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Milano/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 7.570,31 KM (3.871,98 €) u Milanu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Milanu iznosi 3.068,34 KM (1.569,36 €) i veća je 2,7942 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Milanu je neophodno 2,47 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Madrid/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 6.129,55 KM (3.135,08 €) u Madridu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Madridu iznosi 3.218,69 KM (1.646,26 €) i veća je 2,9801 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Madridu je neophodno 1,90 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Podgorica/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 3.435,45 KM (1.756,79 €) u Podgorici da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Podgorici iznosi 941,78 KM (481,60 €) i veća je 0,1646 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Podgorici je neophodno 3,65 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Skoplje/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 2.934,58 KM (92.410,94 ден) u Skoplju da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Skoplju iznosi 664,45 KM (20.923,86 ден) i manja je 0,1784 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Skoplju je neophodno 4,42 prosječne plate, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Beograd/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 3.468,02 KM (209.884,41 дин) u Beogradu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Beogradu iznosi 757,07 KM (45.818,09 дин) i manja je 0,0638 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Beogradu je neophodno 4,48 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Ljubljana/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 5.099,23 KM (2.607,59 €) u Ljubljani da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Ljubljani iznosi 2.145,86 KM (1.097,33 €) i veća je 1,6535 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Ljubljani je neophodno 2,38 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Zagreb/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 4.471,46 KM (17.020,44 kn) u Zagrebu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Zagrebu iznosi 1.580,70 KM (6.016,86 kn) i veća je 0,9546 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Zagrebu je neophodno 2,83 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Sarajevo/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 3.277,84 KM u Sarajevu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Sarajevu iznosi 874,57 KM i veća je 0,0815 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Sarajevu je neophodno 3,75 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Vašington/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 9.886,66 KM (6.236,66 \$) u Vašingtonu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Vašingtonu iznosi 6.802,02 KM (4.289,13 \$) i veća je 7,4087 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Vašingtonu je neophodno 1,45 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Njujork/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 12.067,05 KM (7.611,32 \$) u Njujorku da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Njujorku iznosi 6.258,69 KM (3.947,68 \$) i veća je 6,7393 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Njujorku je neophodno 1,93 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Čikago/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 8.276,64 KM (5.220,51 \$) u Čikagu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Čikagu iznosi 5.585,19 KM (3.522,87 \$) i veća je 5,9064 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Čikagu je neophodno 1,48 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Rio de Žaneiro/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 4.606,22 KM (9.632,50 R\$) u Rio de Žaneiru da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Rio de Žaneiru iznosi 966,46 KM (2.021,06 R\$) i veća je 0,1951 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Rio de Žaneiru je neophodno 4,77 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Sidnej/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 9.351,12 KM (7.749,66 A\$) u Sidneju da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Sidneju iznosi 6.229,91 KM (5.096,37 A\$) i veća je 6,7037 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Sidneju je neophodno 1,50 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Melburn/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 7.676,87 KM (6.280,05 A\$) u Sidneju da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Sidneju iznosi 5.189,21 KM (4.245,02 A\$) i veća je 5,4168 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Sidneju je neophodno 1,48 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Singapur/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 9.877,19 KM (8.198,75 S\$) u Singapuru da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Singapuru iznosi 5.017,82 KM (4.165,14 S\$) i veća je 5,2049 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Singapuru je neophodno 1,97 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Šangaj/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 5.757,27 KM (22.994,83 ¥) u Šangaju da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Šangaju iznosi 2.070,58 KM (8.270,00 ¥) i veća je 1,5604 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Šangaju je neophodno 2,78

prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Tokijo/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 8.340,28 KM (551.381,92 ¥) u Tokiju da biste održali isti životni standard koji možete imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Tokiju iznosi 4.979,88 KM (329.223,38 ¥) i veća je 5,1579 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Tokiju je neophodno 1,67 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Seul/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 7.747,45 KM (5.284.325,29 ₩) u Seulu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Seulu iznosi 4.242,69 KM (2.893.826,67 ₩) i veća je 4,2464 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Seulu je neophodno 1,83 prosječne plate, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Abu Dabi/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 7.589,19 KM (17.581,78 AED) u Abu Dabiju da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Abu Dabiju iznosi 5.058,06 KM (11.717,95 AED) i veća je 5,2546 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Abu Dabiju je neophodno 1,50 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Dubai/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 8.257,00 KM (19.128,89 AED) u Dubaiju da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Dubaiju iznosi 5.529,60 KM (12.810,36 AED) i veća je 5,8377 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Dubaiju je neophodno 1,49 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Kairo/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 1.988,67 KM (22.108,07 G£) u Kairu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Kairu iznosi 283,92 KM (3.156,34 G£) i manja je 0,6489 puta u odnosu na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Kairu je neophodno 7 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Kejptaun/Banja Luka

Rezultati nalaza ukazuju da bi trebalo oko 4.887,22 KM (36.546,99 R) u Kejptaunu da bi se održao isti životni standard koji se može imati sa 2.900,00 KM u Banjoj Luci (uz pretpostavku iznajmljivanja u oba grada). Prosječna plata u Banjoj Luci iznosi 808,69 KM. Prosječna plata u Kejptaunu iznosi 2.145,78 KM (16.046,30 R) i veća je 1,6534 puta u odnosu

na Banju Luku. Za održavanje prikazanog životnog standarda u Kejptaunu je neophodno 2,28 prosječnih plata, dok je u Banjoj Luci za održavanje istog životnog standarda neophodno 3,58 prosječnih plata.

Prema analizi troškova života za 115 zemalja iz Afrike, Azije, Amerike, Evrope i Australije prikazani su i rangirani podaci prema skupoći življenja, gdje je Bosna i Hercegovina u 2017. (NUMBEO 2018) godini zauzela 23. mjesto po visini troškova života. Komparacijom troškova života grada Banje Luke, sa 37 velikih ili glavnih gradova svijeta, može se konstatovati da problem kupovne moći stanovništva proizlazi iz visokih troškova života, gdje je potrošnja stanovništva, naročito prvih prisvajača vrijednosti iz društvene reprodukcije, usmjerena uglavnom na zadovoljenje primarnih potreba. Klasična makroekonomska politika daje prednost spoljnoj ravnoteži privrede (Duvnjak 2018, 198), koja je problem razvijenih i nerazvijenih zemalja. Za potrebe ovog rada fokus će se usmjeriti na značaj povećanja kupovne moći stanovništva za postizanje unutrašnje ravnoteže privrede. Savremena makroekonomska politika daje prednost unutrašnjoj ravnoteži privrede za postizanje ekonomskog rasta, a ona podrazumijeva stanje u privredi gdje je niska stopa nezaposlenosti i niska stopa inflacionih promjena cijene. Međutim, zanemareno je da visoki troškovi života narušavaju unutrašnju ravnotežu privrede i usporavaju ekonomski rast. Smanjena kupovna moć negativno se odražava na povećanje proizvodnje, investicija, uvođenje novih tehnologija, povećanja zaposlenosti, bruto društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka. Ovako narušena ravnoteža dovodi do inflacije troškova zbog porasta poreza, državne potrošnje i drugih troškova, koje ne prati rast plata, tako da inflacija troškova dovodi do strukturne inflacije (Ercolani and Azevedo 2018, 40) koja onemogućava kejnzijanski model inflacije i dolazi do stagflacije. Stoga, ne primjenjuju se monetarni (Basu and Bundick 2017, 937) i fiskalni principi. Nalaz istraživanja je pokazao da je lokalna kupovna moć u Banjoj Luci manja u odnosu na odnosne gradove. Zatim, kamate na kredite samo su veće u Moskvi, Rejkjaviku, Skoplju, Kairu i Kejptaunu. Za održavanje istog životnog standarda, prosječne plate su daleko veće u odnosnim gradovima sa Banjom Lukom, izuzev Sarajeva, Beograda, Skoplja, Podgorice, Ria de Ženeira i Kaira. Jedan od značajnijih elemenata za omogućavanje stanovništvu da podmiruje izvedene potrebe jeste smanjivanje potrošačkih cijena i troškova režija (struja, voda, komunalne usluge, grijanje i hlađenje). Nalaz je pokazao da većina gradova primjenjuje navedenu strategiju, a naročito za troškove režije, tako da su troškovi režija u većini gradova, gradova koji imaju i do 11 puta veću prosječnu platu nego što je u Banjoj Luci, daleko niži brojcano, a i proporcionalno u odnosu na prosječne plate. Troškovi režija su viši ili jednaki jedino u gradovima koji isto imaju problem stagflacije.

3. ZNAČAJ POVEĆANJA POTROŠAČKE POTRAŽNJE

Razvijene i nerazvijene zemlje svijeta treba da osiguraju svakom stanovniku podmirivanje osnovnih troškova života, naročito ako se uzme u obzir da u kapitalističkoj privredi većina radnika u realnom sektoru počinje iz minusa i mora dodatno raditi samo da bi se digli iz nule i preživjeli (Allen 2017, 3691).

Povećanje kupovne moći stanovništva može se postići primjenom monetarnih (Ristić i Ristić, 2015, 28) i fiskalnih principa i disciplinovanjem državne neracionalne potrošnje. Povećanje kupovne moći stanovništva i disciplinovanje državne neracionalne potrošnje može se postići poreskim olakšicama na bruto plate u realnom sektoru i njihovu proporcionalnu distribuciju (Mas and Pallais 2017, 3722) na uvećanje neto plata radnicima. Disciplinovanje državne neracionalne potrošnje može se postići smanjenjem režija kao kompenzirajućeg faktora povećanja kupovne moći stanovništva.

Razvijene privrede svijeta vode se politikom niskih potrošačkih cijena u odnosu na nadnice i niskih troškova režija tako da većina stanovništva, a naročito primarni prisvajači vrijednosti mogu da podmiruju izvedene potrebe.

U nerazvijenim zemljama visoki su troškovi života i prisutna je stagflacija. Obzirom na to da troškovi konstantno rastu, to implicira rast cijena, dok plate radnika zadržavaju isti nivo. To dovodi do opadanje potrošnje, što dalje dovodi do pada proizvodnje. Prekida se veza između proizvodnje i potrošnje. Tražnja opada zbog rasta nezaposlenosti i pada investicija. Prisutna je neravnoteža privrede. Proizvodnja je zavisna od izvoza primarnih proizvoda. Domaća akumulacija (Kaličanin i Todorović 2014, 67) je nedovoljna za investicije. U takvim privredama najčešće je prisutna i umanjena akumulacija, odnosno iz amortizacije se pokriva potrošnja. Državni prihodi su nedovoljni za podmirivanje državne potrošnje, tako da država povećava fiskalne i parafiskalne namete. Povećanje poreza i novi oblici poreza prema principima fiskalne politike primjenjivi su samo u slučaju pune zaposlenosti, jer u drugim okolnostima utiču na smanjenje tražnje, širenje troškovne inflacije, usporavanje privrednog rasta i povećanje osnovnih životnih troškova. Nerazvijene privrede uglavnom nemaju jaku pravno institucionalnu državu. Povećanje plata kroz poreske olakšice i smanjenje troškova života doprinijelo bi distribuciji vrijednosti ka prvim prisvajateljima vrijednosti i ostalom stanovništvu, čime bi se povećala potrošnja stanovništva, a smanjila zloupotreba javnih prihoda. U nerazvijenim zemljama povećanje troškova života može samo da bude proporcionalno ili manje od proporcionalnog u odnosu na rast plata, jer u suprotnom dovodi do opadanja potrošačke potražnje do mjere koja se alarmantno odražava na smanjenje investicija, zaposlenosti, demografske slike (Giovanni 2016, 3) područja.

ZAKLJUČAK

Da bi se zadovoljile izvedene potrebe i povećala potrošačka potražnja, potrebno je da svi imaju dovoljno sredstava za osnovnu egzistenciju. Komparacijom indeksa troškova života izvršena je analiza održavanja istog životnog standarda u 37 različitih gradova svijeta. Analizom je utvrđeno da u razvijenim privredama svijeta primjenjuje se politika niskih potrošačkih cijena u odnosu na nadnice i smanjenih osnovnih troškova režija, tako da većina stanovništva, a naročito primarnih prisvajatelja vrijednosti može da podmiruje izvedene potrebe. U nerazvijenim privredama i privredama gdje je prisutna stagflacija, s jedne strane prisutna je velika nezaposlenost, visoke su potrošačke cijene i troškovi življenja u odnosu na nadnice, dok s druge strane, prisutna je neracionalna administrativna potrošnja. Visoki troškovi života dovode do opadanja potrošačke potražnje, što se odražava na smanjenje investicija, zaposlenosti i demografske slike područja. Povećanje plata kroz poreske olakšice i smanjenje troškova življenja doprinijelo bi disciplinovanju državne potrošnje i distribuciji vrijednosti ka prvim prisvajateljima vrijednosti i ostalom stanovništvu te povećanju kupovne moći i ekonomskom rastu.

LITERATURA

1. Allen, Robert. 2017. "Absolute Poverty: When Necessity Displaces Desire." *American Economic Review*. 107 (12): 3690-3721. DOI: 10.1257/aer.20161080
2. Barro, Robert and Furman, Jason. 2018. "Macroeconomic effects of the 2017 tax reform". *Brookings papers on economic activity*. 6414:202-797.
3. Basu, Ssanto and Bundick, Brent. 2017. "Uncertainty Shocks in a Model of Effective Demand". *Econometrica*. 85(3):937-958.
4. Binswanger, Mathias. 2009. "Is there a Growth Imperative in Capitalist Economies? A Circular Flow Perspective". *Journal of Post Keynesian Economics*. 31(4): 707-727.
5. Clayton, Gary. 2005. "The Future of U.S. Capitalism". *Atlantic Economic Journal*. 33(2): 235-241.
6. Duvnjak, Valentina. 2018. "Coping with Crisis in the EU Periphery: The Case of Bosnia and Herzegovina". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*. 20(2):196-210.

7. Ercolani, Valerio and Valle e Azevedo, João. 2018. "How can the government spending multiplier be small at the zero lower bound?" *Macroeconomic Dynamics*. 22(5):34-44. doi.org/10.1017/S1365100517001079
8. Giovanni, Peri. 2016. "Immigrants, Productivity, and Labor Markets." *Journal of Economic Perspectives*. 30 (4): 3-30. DOI: 10.1257/jep.30.4.3
9. González-Alcón, Carlos and Sicilia, Joaquín and Álvarez, José. 1998. "Cooperative solutions in an economic growth game". *Annals of Operations Research*. 84(0): 209-230.
10. Hoel, Michael. 1978. "Distribution and growth as a differential game between workers and capitalists". *International economic review*. 19(2): 355-350.
11. Heng-fu, Zou. 1994. "The spirit of capitalism' and long-run growth". *European Journal of Political Economy*. 10(2):279-293. [https://doi.org/10.1016/0176-2680\(94\)90020-5](https://doi.org/10.1016/0176-2680(94)90020-5).
12. Jovičić, Milena. 2005. "Privatisation effects on labour market in Serbia: bottlenecks of the transition process". *Economic Annals*. 167:55-75.
13. Kaličanin, Đorđe and Todorović, Miroslav. 2014. "Interactions between business and financial strategies in Serbian companies". *Economic Annals*. Tom LIX(203):55-74. DOI:10.2298/EKA1403055K
14. Kellogg, Ryan. 2018. "Gasoline price uncertainty and the design of fuel economy standards". *Journal of Public Economics*. 160:14-32. doi.org/10.1016/j.jpubeco.2018.02.013
15. Knežević, Goranka and Stanišić, Nemanja and Stanišić, Milovan. 2009. "Environmental issues and Financial Reporting Trends: Evidence from Serbia". *Economia Aziendale*. 1: 139-150.
16. Mankiw, Gregory. 2000. "The Savers-Spenders Theory of Fiscal Policy". *American Economic Review*. 90(2):120-125.
17. Mas, Alexandre and Pallais, Amanda. 2017. "Valuing Alternative Work Arrangements." *American Economic Review*. 107 (12): 3722-3759. DOI: 10.1257/aer.20161500
18. McIntyre, Richard. 1992. "Consumption in Contemporary Capitalism: Beyond Marx and Veblen". *Review of Social Economy*. 50(1):40-60.
19. Nissim, Ben-David. 2007. "Economic growth and its effect on income distribution". *Journal of Economic Studies*. 34(1): 42-58. <https://doi.org/10.1108/01443580710717219>
20. NUMBEO. 2018. "Cost of Living Comparison". Accessed 27.03. 2018. <https://www.numbeo.com/cost-of-living/comparison.jsp>
<https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings.jsp>
21. Pohjola, Matti. 1987. "Differential games of capitalism: A survey". *Mathematical modelling*. 8: 693-696. [https://doi.org/10.1016/0270-0255\(87\)90671-3](https://doi.org/10.1016/0270-0255(87)90671-3)
22. Pohjola, Matti and Kaitala, Veio. 1990. "Economic Development and Agreeable Redistribution in Capitalism: Efficient Game Equilibria in a Two-Class Neoclassical Growth Model". *International Economic Review*. 31(2):421-433. DOI: 10.2307/2526848
23. Ravallion, Martin. 2016. "Are the world's poorest being left behind?". *Journal of Economic Growth*. 21(2):139-164.
24. Ristić, Žarko i Ristić, Kristijan. 2015. "Fiscal deficit, debt, interest, rate and exchange rate". *Business Studies*. 7(13-14):27-42.
25. Ritzer, George and Jurgenson, Nathan. 2010. "Production, Consumption, Prosumption – The nature of capitalism in the age of the digital 'prosumer'". *Journal of Consumer Culture*. 10(1):13-36. <https://doi.org/10.1177/1469540509354673>
26. Schweickart, David. 2008. "Is Sustainable Capitalism Possible?". *ScienceDirect*. 41: 6739-6752.

27. Smith, William. 1999. "Risk, the spirit of capitalism and growth: The implications of a preference for capital". *Journal of Macroeconomics*. 21(2): 241-262. [https://doi.org/10.1016/S0164-0704\(99\)00101-9](https://doi.org/10.1016/S0164-0704(99)00101-9).
28. Woolston, Cris. 2016. Salaries: "Reality check". *Nature*. 537:573-576. doi:10.1038/nj7621-573a.